

КОЦУР Я.М., ТИТАРЕНКО Ю.В.

**ТВОРЧЕ ЖИТТЯ ВИЗНАЧНОГО МИТЦЯ, ПРЕДСТАВНИКА
УКРАЇНСЬКОГО “РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ”
(до біографії Н.Х.Онацького)**

Життя і діяльність художника, поета і педагога, фундатора Сумського художнього музею Никанора Онацького, його місце і роль в історії української культури і зокрема на Сумщині, досі не отримали належної уваги у роботах істориків і мистецтвознавців. Кожний сюжет з його біографії міг би стати основою для хвилюючого нарису.

Онацький Никанор Харитонович народився 8 грудня 1874 р. на хуторі Хоменки Бірківської волості Гадяцького повіту на Полтавщині в сім'ї козака-хлібороба [4].

Батьки майбутнього митця Харитон Климентійович і Тетяна Іванівна, незважаючи на матеріальні нестатки, за будь-яку ціну прагнули дати сину хоч якусь освіту, бо дуже рано виявили в нього незвичайний талант. Хлопчика з малечку навчили читати. Спочатку батьки віддали Никанора до сільської початкової школи, яку він закінчив на відмінно.

Після смерті батька 16-річний хлопець вирушив шукати заробітку. Спочатку він перебивався на різних випадкових роботах, потім працював докером у Чорноморських портах. Робота була важка, виснажлива [1].

Але він прагнув будь-що здобути художню освіту. З 1899 р. навчався у Московському Строганівському училищі технічного малювання, але не закінчив його. Повернувся в Україну і навчався в Одеському художньому училищі, з 1903 р. - у Вищому училищі при Імператорській академії мистецтв, де його вчителем був І.Рєпін. Вишуканий Петербург приваблював Никанора Онацького своїм винятковим становищем в культурному житті Росії, цілим сузір'ям видатних митців. На зламі віків тут, як і по всій країні, вирували справжні політичні баталії. Не обійшли вони стороною і Н.Х.Онацького.

Минуло багато років відтоді, як на Чернечій горі в Каневі був похований український поет і художник Т.Г.Шевченко. За цей час його могилу відвідали мільйони шанувальників. Серед

багаточислених відвідувачів був і Никанор Онацький. Він проніс любов і повагу до українського “Кобзаря” через усе життя.

В 1906 р. Н.Х.Онацький працював викладачем у Лебединській чоловічій і жіночій гімназії. Йому пощастило відшукати в цьому місті власноручну копію Шевченкового вірша “Садок вишневий коло хати” [6].

Педагогічна праця Онацького в Сумах поступово ставала підґрунтям для його наукової і громадської діяльності. Перший і єдиний на той час на Сумщині професійний художник, він у 1914 р. організував першу в історії м.Суми художню виставку, де експонувалися близько 200 творів живопису і графіки, найбільшу кількість з них подав Онацький.

В той момент і виникла думка про Організацію музею в Сумах. Це був 1918 р. Ще тоді місцевою наросвітою була виділена комісія під головуванням місцевого педагога П.П.Безсонова, якій було доручено збирання музейних експонатів.

У березні 1920 р. наросвіта організувала секцію образотворчих мистецтв, на чолі якої став художник Онацький. В плані роботи секції на першому місці була організація музею. Вироблений проект був затверджений повітовим виконкомом з призначенням Н.Онацького організатором та завідувачем майбутнього музею. Для нього було передано приміщення міського банку, що складалося з 5 кімнат [2].

Почалось широке й систематичне збирання культурних цінностей. Згодом до музею було приєднано ще 7 кімнат з сусіднього приміщення “Сполучного банку”.

На 1 жовтня 1925 р. в музеї налічувалось 10279 експонатів. Серед них: 6416 стародруків, безцінні полотна І.Рєпіна, Л.Боровиковського, В.Серова, старовинні козацькі парсуни Полуботків, Апостолів, інші унікальні пам'ятки. Чимало експонатів було відшукано безпосередньо Н.Х.Онацьким. Особливу цінність мали офорт Т.Г.Шевченка “У шинку” (“Приятелі”), “Кобзар” з дарчим написом поета.

Поповненню музейних експозицій, поглибленому вивченню рідного краю служили археологічні експозиції за участю провідних археологів. Одна з них була проведена 20 серпня - 6 вересня 1926 р. спільними зусиллями М.Макаренка, С.Магури, Н.Онацького.

Никанор Онацький був не тільки відомим митцем, а й поетом. Він був палким патріотом, безмежно любив свою рідну Україну, і тому в своїх віршах оспівував український народ.

Стояв вересень страшного 1937 р. Була дванадцята година ночі. У цей час Никанор Харитонович Онацький ще сидів за робочим столом, працював над рукописом нового драматичного твору. Раптом він почув гуркіт автомашини, яка, під'їхавши до будинку, зупинилася. Минуло кілька хвилин, і різкий дзвінок, що порушив німу тишу квартири, змусив його відірватися від роботи. Онацький пішов відчиняти двері, і до кімнати повернувся не один. Працівники НКВС, обшукавши квартиру, наказали йому негайно збиратися в дорогу.

Йому було винесено смертний вирок - *“бывший эсер, 1934-1935 гг. арестовывался за к-р деятельность, участник к-р националистической организации... Расстрелять”* [8].

Учні Онацького згадували: *“він був визначним майстром пензля, глибоким знавцем своєї справи, закоханим в образотворче мистецтво...”* [7].

1. Скакун В. Митець незвичайної долі. Про життя і творчість визначного українського художника, поета, педагога, науковця Никанора Харитоновича Онацького. - Суми, 2006. - 73 с.

2. Сім років існування Сумського музею. - Суми, 1927. - 15 с.

3. За ґратами: Рядки із тюремного блокнота. Поезія // Панорама Сумщини. - 1995. - 9 лютого. - С.6.

4. Мистецтво України: Біографічний довідник. - К, 1997. - С.450.

5. Ареф'єва Г.В. Художник у провінції // Матеріали міжнародної наукової конференції 25-25 вересня 2009 р. - Суми, 2009. - С.31-35.

6. Танана Р. Художник у провінції // Матеріали наукової конференції 15-16 жовтня 1998 р. - Суми, 1998. - С.44-48.

7. Злочин, якого не було // Сумщина. - 2007. - 1 грудня. - С.1.

8. Ареф'єва Г. Злочин, якого не було // Червоний промінь. - 1995. - 18 лютого. - С.5.